

УДК 373.2:004

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Даценко Т.О.

У статті розглянуто основні критерії та вимоги до інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та використання їх у практиці дошкільної освіти. Визначено категорії та види ІКТ. Висвітлено перспективи та ризики впровадження ІКТ у роботу з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), дошкільна освіта, діти дошкільного віку.

В статье рассмотрены основные критерии и требования к информационно-коммуникативным технологиям (ИКТ) и их использованию в практике дошкольного образования. Определены категории и виды ИКТ. Освещены перспективы и риски внедрения ИКТ в работу с детьми дошкольного возраста. Ключевые слова: информационно-коммуникативные технологии (ИКТ), дошкольное образование, дети дошкольного возраста.

The article describes the basic criteria and requirements for information and communication technologies (ICT) and their application in the practice of preschool education. The main categories and types of ICT have been determined. The prospects and risks of introduction of ICT into the work with preschool age children have been highlighted.

Key words: information and communication technologies (ICT), preschool education, preschool children.

Постановка проблеми. Нині важко уявити якісну сучасну освіту без використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Інформаційно-комунікативні технології активно інтегруються у наше життя і систему освіти, в тому числі і дошкільну. Вже сьогодні вони використовуються в управлінні дошкільною установою, методичній роботі, у роботі з дітьми та їх батьками.

Інформатизація дошкільної освіти – процес цілком об'єктивний і неминучий. У дошкільних навчальних закладах формується нове освітнє середовище, з'являються високотехнологічні інформаційні засоби навчання та розвитку дошкільнят (відеокамери, мультимедійні комп'ютери, проектори, екрани, сенсорні інтерактивні дошки та ін.). Відбувається розширення виробництва розвивальних і освітніх мультимедіапродуктів для дітей дошкільного віку (комп'ютерних ігор, електронних енциклопедій, мультфільмів, навчальних відеофільмів та програм, сайтів тощо). Зростає інтерес педагогів і фахівців дошкільної освіти до ІКТ і можливостей використання їх у своїй професійній діяльності.

Однак активне застосування і навіть захоплення ІКТ створює ситуацію, коли “за лаштунками

залишаються ризики пов'язані з їх впровадженням, що й становить неабияку педагогічну і соціально-психологічну проблему. У зв'язку з цим **метою статті** є з'ясування не лише перспектив, а й ризиків впровадження та використання ІКТ у практиці дошкільної освіти.

Дослідження проблеми. Наукове обґрунтування можливостей впровадження інформаційно-комунікативних технологій на різних ступенях освіти були зроблені такими науковцями як В.Андрущенко, Т.Байрон, Г.Балл, Н.Балик, В.Биков, І.Булах, Р.Гуревич, А.Єршов, В.Ляудіс, М.Моравчик, С.Новосолова, І.Сіраж-Блетчфорд, Дж.Сіраж-Блетчфорд, С.Пейперт, О.Петрунько, М.Резнік, М.Смульсон, О.Співаковський, Б.Хантер та ін.

Зазвичай інформаційно-комунікативні технології у контексті освіти розглядають у двох аспектах: 1) ІКТ як засіб обміну інформацією; 2) ІКТ як засіб створення чогось [2]. Вітчизняні науковці О.Петрунько, П.Фролов пропонують розглядати ІКТ дещо ширше, не лише як технології супроводу навчального процесу, а й як технології створення професійно орієнтованого комунікаційного простору, який є умовою успішного навчання [4].

Природно, що система освіти відображає беззаперечну ситуацію взаємозалежності освіти та медіа. Активне застосування ІКТ у навчальному процесі – це відповідь освіти на виклики сьогодення.

Проте, зважаючи на особливості психічного розвитку дитини дошкільного віку, використання ІКТ у навчально-виховному процесі ДНЗ має бути чітко спланованим, продуманим і дозованим та відповідати наступним вимогам: 1) ІКТ мають виступати не основним, а допоміжним елементом в організації процесу виховання та розвитку дитини-дошкільника; 2) повинні бути узгоджені з рівнем розвитку дітей. Важливі критерії відбору ІКТ, що гарантують відповідність їх віковим особливостям дітей дошкільного віку, а отже придатні для застосування в дошкільних закладах, полягають у такому:

1) ці технології мають бути розвивальними (усі засоби, які використовуються при навчанні дітей дошкільного віку, мають бути розвивальними і навчальними за своєю природою, інші – виключаються);

2) вони мають сприяти співпраці та інтеграції (формуванню вміння дитини діяти як самостійно, так і в команді, інакше кажучи, вибудовуючи взаємодію дитини з технологіями, слід використовувати моделі діяльності, які потребують спільної діяльності з дорослим, іншими дітьми);

3) вони мають створювати і підтримувати ситуацію гри (гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, і, як імітація соціального життя, вона відіграє центральну роль у процесі засвоєння нових знань, умінь і навичок, а тому ігрові ІКТ поряд з реальними іграшками та предметами можуть стати альтернативними моделями життєвих ситуацій);

4) ІКТ не мають ставити дитину в ситуацію жорсткого контролю (засоби та інструменти ІКТ не повинні керувати діями дитини через програмоване навчання або будь-який інший поведінковий алгоритм; дитина повинна керувати засобами ІКТ у цілому);

5) вони мають бути “прозорими” і наочними (функції ІКТ мають бути чітко визначеними та наочними);

6) в них не повинно бути сцен насильства (в іншому разі дітям нав’язуються стереотипи соціально неприйнятної, агресивної поведінки, і якщо засоби ІКТ не відповідають даному критерію, їх використання в будь-якому навчальному контексті не може бути виправданим);

7) їх використання має бути дозованими в часі і змісті (інтеграція ІКТ повинна підтримувати усвідомлення питань здоров’я і безпеки та залучення батьків у процес дошкільної освіти, оскільки впровадження будь-яких інновацій у процес навчання та виховання дітей має здійснюватися у тісній взаємодії з батьками) [2].

Серед категорій ІКТ, які можуть бути використаними у практиці дошкільної освіти, можна виділити: 1) технології планування й управління; 2) інтернет-технології й електронна пошта; 3) технології забезпечення навчального процесу та відповідні засоби: комп’ютери, проектори, сенсорні екрани, інтерактивні електронні класні дошки; навчальні програмні продукти; цифрові та програмуючі іграшки тощо. Якщо розглядати ІКТ суто як інструмент навчання, то

слід назвати цифрові фотоапарати та відеокамери, іміджери, цифрові мікроскопи і телескопи, сканери, принтери, графічні панелі, телефони, радіотелефони, звукозаписуючі пристрої, цифрові фотоальбоми, плеєри, i-Pod’и, музичні клавіатури, пристрої музичної інтерпретації рухів (Soundbeam), цифрові вимірювачі температури (відстані, освітлення тощо), конструктори для створення роботів (LEGO WeDo), а також використання в якості реквізиту в іграх не працюючих пристроїв (моделей) тощо [2, с. 67–75].

Ряд вітчизняних та зарубіжних дослідників (В.Ляудіс, С.Новосолова, І.Сіраж-Блетчфорд, Дж.Сіраж-Блетчфорд, С.Пейперт, Б.Хантер та ін.) у своїх працях зазначають, що впровадження засобів ІКТ у сучасну дошкільну освіту є одним з важливих факторів підвищення ефективності процесу навчання. Вони доводять необхідність використання ІКТ для інтелектуального розвитку дитини; говорять про ефективність використання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку таких комп’ютерних ігрових програм, структура яких співвідноситься з інтелектуальною структурою ігрової діяльності дитини; про можливості розвитку пам’яті, моторної координації, просторових уявлень, уваги засобами ІКТ [2; 6].

Досвід показує, що періодичне використання ІКТ, а саме дозоване використання педагогом розвиваючих ігор сприяє розвитку у дітей вольових якостей, привчає до “корисних” ігор. Діти, знайомі з розвиваючими іграми, надають перевагу саме їм, а не “стрілялкам” і “бродилкам”. Колективна участь допомагає дитині уникнути небезпечного зациклення на комп’ютерній грі. Інтерактивна дошка дозволяє дошкільнику ніби побачити себе з боку, спостерігати за діями партнера. Діти звикають оцінювати ситуацію, не занурюючись повністю у віртуальний світ один на один з комп’ютером. Ученими відзначається розвивальна роль комп’ютерно-ігрового комплексу в дошкільних навчальних закладах у роботі з дітьми, починаючи з п’яти років. Підкреслюється, що яким би не було ставлення до проблеми, інформатизація суспільства висуває перед педагогами-дошкільниками завдання стати для дитини провідником у світ нових технологій, наставником у виборі комп’ютерних ігор і сформувати основи медіакультури особистості дитини [2; 6].

Отже, є підстави говорити про те, що ІКТ у дошкільних закладах є чинником психічного розвитку дітей. Вони створюють можливості для вирішення цілої низки завдань і, зокрема, забезпечують: 1) розвиток психофізіологічних функцій, що забезпечують готовність до навчання (дрібна моторика, оптико-просторова орієнтація, зорово-моторна координація); 2) збагачення кругозору; 3) опанування різними соціальними ролями; 4) формування навчальної мотивації, розвиток особистісних компонентів пізнавальної діяльності (пізнавальна активність, самостійність, довільність); 5) формування відповідних віку загальноінтелектуальних умінь (серіація, класифікація тощо); 6) організацію сприятливого для розвитку дитини предметного та соціального середовища.

Проте не можна оминати думку тих, хто виражає тривогу з приводу безпеки дітей у контексті інтеграції ІКТ у дошкільну освіту і попереджає про явні загрози, що містяться в даній сфері. Більшість авторів стверджує, що слід чітко розуміти той факт, що немає

сфери більш підвладної впливу електронних медіа, ніж психічна сфера дитини. Використання ІКТ у дошкільній освіті спонукає дітей до пасивного сприймання; перетворює їх у самотніх фанатиків комп'ютерних ігор, ізольованих від соціальної взаємодії, яка виникає у процесі навчання та ігор; активує різноманітні страхи; є причиною недостачі фізично-рухової активності, рольових ігор, конструювання, ручної праці та іншого активного досвіду [2].

Зокрема Т.Байрон, П.Вінтерхофф-Шпурк, Р.Пацлаф, О.Петрунько висловлюють занепокоєність у зв'язку з використанням комп'ютерів, а саме – комп'ютерними іграми. Адже діти, які проводять неформально багато часу за комп'ютером, граючи в ігри, можуть у подальшому мати проблеми зі спілкуванням та утвердженням у реальному житті [1; 3; 4; 5].

За даними ЮНЕСКО, є ціла низка ризиків інтеграції ІКТ у дошкільну освіту, а саме: 1) можливий вплив неприйняттого змісту; 2) небезпечні контакти; 3) моделювання асоціальної поведінки; 4) витіснення інших важливих видів навчальної та ігрової діяльності; 5) негативний вплив на соціальний розвиток; 6) негативний вплив на розвиток пізнавальних можливостей; 7) шкідливі наслідки тривалого використання комп'ютера для фізичного здоров'я [2, с. 26]. Виходячи з цього, можна говорити про те, що ефективним способом усунення чи бодай мінімізації шкідливих наслідків у реальних умовах є залучення спеціально підготовлених, кваліфікованих, психологічно компетентних педагогів, обов'язок яких – критична оцінка адекватності тих чи інших форм і змісту ІКТ та засобів їх застосування для підтримки ігрової діяльності дошкільників, їх самовираження та загального розвитку. Педагоги мають усвідомлювати свою відповідальність за емоційне самопочуття своїх вихованців, які зростають у медіасуспільстві, а також ставити собі завдання із посилення власної медіаграмотності і медіакультури, щоб бути спроможними використовувати ІКТ в освітньому

процесі та здійснювати належний психологічний супровід дітей.

Варто також зазначити, що відповідальність за вплив медіа на емоційну сферу дошкільника покладається на батьків, які “мають достеменно знати, що саме дивляться їхні діти, бути готовими обговорювати з ними побачене, висловлювати свої думки і зауваження з цього приводу, відповідати на запитання дітей, а також ставити свої запитання дітям” [4, с. 110].

Некоректне або й, вочевидь, безвідповідальне ставлення батьків і педагогів до споживання дітьми медіапродукції часто стає причиною активзації різноманітних страхів у дітей. Так, німецький учений, дослідник у галузі медіапсихології Р.Пацлаф вважає, що рішення дорослих “не допускати до телевізора” дітей дошкільного віку було б цілком слушним і обґрунтованим, оскільки, за його глибоким переконанням, дошкільники цілком задовольняються тією інформацією про влаштування світу і соціальне життя, яку їм надають батьки, вихователі дошкільних закладів та інші близькі дорослі, на яких покладено відповідальність за їхній психо-емоційний добробут [3].

Отже, як **висновок**, зазначимо, що використання ІКТ у практиці дошкільної освіти повинно мати місце, оскільки позитивний їх вплив на психічний та інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку вважається доведеним. Однак для виключення ризиків надмірного впливу ІКТ на психіку, поведінку і здоров'я дітей слід дотримуватися ряду критеріїв оптимального їх застосування в практиці дошкільної освіти. Зокрема, ІКТ мають виступати не основним, а допоміжним засобом навчання і виховання, вони мають виконувати розвивальну функцію, а також бути увідповіднені з розвитком дітей (зокрема, створювати і підтримувати ситуацію гри), їх використання має бути дозованим у часі (обмежене споживання) і змісті (виключати створення умов для активації в дітей страху чи інших негативних емоцій, моделювання неприйнятної, агресивної поведінки тощо).

Література

1. Винтерхофф-Шпурк П. Медиапсихология. Основные принципы / П. Винтерхофф-Шпурк ; пер. с нем. – Харьков : Гуманитарный центр, 2007. – 288 с.
2. Возможности информационных и коммуникационных технологий в дошкольном образовании : Аналитический обзор / Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании. – М. : ЮНЕСКО, 2011. – 174 с.
3. Пацлаф Р. Застывший взгляд: физиологическое воздействие телевидения на развитие детей / Р. Пацлаф ; пер. с нем. – М. : Evidentis, 2003. – 224 с.
4. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі : монографія / О. В. Петрунько. – 2-ге вид. – Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2011. – 480 с.
5. Byron T. Safer Children in a Digital World / T. Byron // Department for Children, Schools and Families. – UK, 2008.
6. Siraj-Blatchford I. A Guide to Developing the ICT Curriculum for Early Childhood Education / I. Siraj-Blatchford, J. Siraj-Blatchford. – Trebtham Books, UK, 2006.